

DISCIPOL AL PROFESORULUI PETRU CARAMAN

În timpuri vitrege, întâlnirea marilor spirite, orchestrate de destinul prielnic, își lasă amprenta puternică asupra contemporanilor și produce mutații în nivelul de cunoaștere al generațiilor următoare. În spiritul tradiției arhaice, bunele ursitoare au reușit astfel să îndrepte căderea în durată a unor ființe cu însușiri excepționale. În plus, ele au menit o relație determinantă, magistru – discipol, pentru împlinirea vocației comune. Profesorul Petru Caraman și Ion H. Ciubotaru s-au întâlnit într-un moment de răscruce: primul avea de suportat nedreptatea înlăturării abuzive de la catedră, iar cel de-al doilea căuta un sprijin în materializarea pasiunii sale pentru studierea culturii tradiționale. Reciprocitatea pare să fie legea care a stat la baza providențialului parcurs împreună. Dacă discipolul a reușit să asimileze pe deplin darurile oferite, cu atâta generozitate, de maestru, dintr-un preaplin al profesorului genial, învățatul și-a găsit în acesta speranța unei posterități mai luminoase decât marasmul contemporaneității adverse; a fost mulțumit de mintea sa strălucită și de inegalabilul devotament pe care i l-a arătat.

Cei optsprezece ani petrecuți de Ion H. Ciubotaru în preajma cărturarului au fost urmași de peste trei decenii de aplecare cu minuțiozitate și spirit vizionar asupra operei acestuia, pe care a primit-o în grijă în calitate de unic legatar al testamentului său științific, perioadă de arhivare a bogăției de materiale folclorice și de studii nepublicate, și mai ales scoaterea acestora la lumina tiparului. Este important să vedem aici ambele ipostaze ale modului în care discipolul a înțeles să-și asume datoria sacră ce i-a fost încredințată: o dată în litera ei, cunoscută fiind grija extremă pe care a pus-o în slujba conservării și punerii în circulație a documentelor pe care le primise, și, în al doilea rând, în spiritul ei, fiindcă a dus mai departe ideile științifice, tenacitatea morală, probitatea cercetătorului, pasiunea pentru diversele ipostaze ale cunoașterii etno-folclorice. Și toate acestea au fost realizate în ciuda „supremei decadente etice în care suntem constrânși să trăim”¹, precum își caracteriza epoca marele savant.

Într-o îndelungată istorie a relației determinante și hieratice între maestru și discipol, modul cel mai vital și mai necesar dinamic al tradiției

---

¹ Scrisoare către Iordan Datcu, în vol. Iordan Datcu, *Introducere în opera lui Petru Caraman*, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1999, p. 149.

culturale, s-au impus două tipuri de scenarii ale predării: *imitarea* și *revelarea*². S-a spus că autoritatea didactică se impune prin forța exemplului, în sensul unui proces la vedere, în care dascălul îi indică explicit și ostentativ (conform etimologiei lui *dicere* – „a arăta”) ucenicului ce trebuie să știe și cum trebuie să procedeze. *Lección* lui Eugen Ionesco satirizează situația extremă a acestui mod de predare. A doua ipostază a transiterii se lasă cu greu descoperită, fiindcă aici magistrul nu se limitează la oferirea de informații și nici discipolul nu rămâne la stadiul de a le primi. Profesorul devine un mesager al unui mesaj complex, de natură platoniciană, un intermediar și un hierofant care trezește ființa interioară a elevului și energia latentă a neofitului. Mai degrabă, cele două moduri de a transmite cunoaștere reprezintă două căi care mereu se întrepătrund, deoarece imitarea trebuie să se desăvârșească în revelație. În plus, revelarea depășește stadiul pur al transiterii, prin faptul că adevăratul maestru, dotat cu carismă și înaltă moralitate, devine implicit un model de comportament și un reper axiologic. Vom arăta în continuare că legătura dintre profesorul Petru Caraman și discipolul său a parcurs ambele trepte ale predării. Maestrul i-a oferit ucenicului cel mai bun model al specialistului, dar, în primul rând, i-a servit ca centru generator de permanente revelații intelectuale și spirituale.

Cele două spirite se întâlnesc și pe orbita cercului reprezentat de microcosmosul familiei și al satului arhaic. Având șansa de a fi în legătură nemijlocită cu rădăcinile adânci ale vieții, conexiune neștirbită de-a lungul întregii existențe, ei au știut, în plus, să-și cultive până la desăvârșire această aleasă descendență, într-o lume a valorilor fluctuante. Bunul-simț tradițional, verticalitatea ontologică și cultul muncii au fost valori esențiale transmise de neamul străvechi al țăranilor moldoveni de sud și de nord. Atunci când vicisitudinile îi umbreau existența, profesorul Caraman se retrăgea în spațiul sacru al Vârleziului natal, acolo unde „Penații săi” îi ofereau răgaz și seninătate. Astfel mărturisirea undeva intensitatea cu care resimțea, în ființa întregă, armonia fără seamăn a existenței rurale, o îmbinare cu efecte aproape artistice între fâșăitul cetinii, legănatul ierbii și susurul apei: „O simt prin toate fibrele mele; și glasul ei mă cheamă, răsună în mine cu ecouri repetate”³. În același mediu, învăluit în ritmuri tainice, și-a petrecut copilăria și profesorul

---

² George Steiner, *Maestri și discipoli*. Traducere de Virgil Stanciu, București, Editura Paideia, 2005, p. 11-12.

³ Petru Caraman, *Literatură populară*. Antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru, Iași, Caietele Arhivei de Folclor, III, 1982, p. XXXVII.

Ion H. Ciubotaru, într-un sat tradițional din fostul județ Dorohoi, și aceleași fire neștiute l-au ținut aproape de matcă. O probează talentul său de veritabil inițiat, cu care a știut să pătrundă în casele și în inimile interlocutorilor săi, de-a lungul a peste patruzeci de ani de peregrinări prin așezările moldave. Respectul pentru oamenii satului și căldura apropierei de aceștia se ghicesc în dragostea profesorului Caraman pentru lăutarii preferați, pe care-i căuta prin munții Vrancei, precum și în lumina din privirea discipolului în momentele de grație, când identifica în glasul unei bătrâne tonalitatea arhaică a vreunui cântec.

Se știe că profesorul Caraman aprecia ființele alese care dădeau măsura înaltă a originii lor rurale; de pildă, pe bunul său prieten și mult-stimat din punctul de vedere al domeniului folcloric, G. T. Kirileanu, îl identifica prin prisma înțelepciunii dobândite pe linia neamului de clăcași din ținutul Neamțului. O cumpănire specială asupra originii discipolului pare să fi stat alături de intuiția de maestru și de nenumărate și implicite examene la care l-a supus cu încredere pe neofit. Este evident că i-a apreciat de timpuriu cunoștințele învățate la școala ritmurilor calendaristice, nepredate de nici un profesor, necatalogate de nici o instituție, însă recompensate de stăpânirea fără emoții de învățăcel a esențelor vieții tradiționale. A intuit poate și hotărârea nestrămutată de a-și urma fără ocolișuri vocația, de a nu face rabat de la simțul onoarei, pe care i-l zăgăzuise în suflet tatăl Haralamb. Profesorul a apreciat, cu siguranță, luciditatea tânărului, care a înțeles să nu stăruie asupra formației etnologice pe care i-o oferise Facultatea de Filologie a Universității ieșene, alegându-și cel mai bun model „spre care cei mai mulți priveau cu admirație, dar și cu un anumit sentiment al culpabilității, pentru că nu aveau tăria de a-l urma întru totul”⁴.

De la începuturile carierei sale profesionale, marele cărturar n-a pregetat să ceară oficial și să spere, în adâncul sufletului, că va putea ocupa o catedră de etnografie și folclor. Îl nemulțumea faptul că în țara noastră cercetarea etno-folclorică nu beneficia de instituții specializate și nici măcar de baza universitară pentru crearea de specialiști. Cu totul alta era situația, în primele decenii ale secolului trecut, în Polonia, unde studiile doctorale îl pregătiseră pentru o strălucită carieră universitară, definitivată de anchetele pe teren, efectuate la sud de Dunăre și în arealul românesc. În ciuda capacităților sale de dascăl și de etnolog format la

---

⁴ Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman. Destinul cărturarului*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2008, p. 374.

școala europeană a acestei științe, regimul politic ce, în mod anormal, dicta inclusiv strategiile științifice ale universităților, nu i-a oferit decât un post de profesor consultant. Astfel încât, deși Ion H. Ciubotaru a avut ocazia să frecventeze un curs de folclor la facultatea ieșeană, acesta nu i-a stimulat vocația, îndemnându-l din contră să-și caute dascălul în afara zidurilor universitare. Carențele profesionale ale titularului catedrei de folclor sunt foarte bine puse în evidență de chiar cel ales să-i fie magistrul, care-i mărturisea lui Iordan Datcu, în 1971, tristețea pe care i-o provocase lipsa de atenție pe care cadrele universitare ale facultății o dovediseră la organizarea comemorării a două decenii de la moartea lui Artur Gorovei; sala aproape goală, lipsa generației tinere, a studenților, și chiar a celui care reprezenta oficial domeniul pe care mentorul „Șezătorii” l-a servit cu atâta dăruire: „Nici măcar vreunul din cei de la cursurile de folclor! (căci, dragă Doamne, există o conferință, dacă nu chiar o catedră de folclor la Universitatea Iașilor!). Și, evident, titularul catedrei de folclor s-a ilustrat prin absență!”⁵ Este un moment rar în care Profesorul Caraman își manifesta direct opinia față de oficialitățile disciplinei pe care o slujea, și acesta venit ca reacție spontană la o situație care atingea culmile nefirescului. În ciuda mâhnirii pe care astfel de exemple i-o provocau, viitorul său discipol nu obișnuia să-i vorbească despre terțe persoane, deoarece acest comportament ar fi fost în disonanță cu alura sa etică, la care nu a renunțat niciodată.

La rândul său, savantul Petru Caraman își alesese cu grijă maestrul, refuzând să se situeze în limitele structurilor de învățământ: „Universitatea unde mi-am făcut primii ani de studii, nu-mi dăduse nimic în această direcție”⁶, mărturisirea etnologul într-o scrisoare adresată lui Ovid Densusianu, care făcuse parte din comisia de examinare la intrarea sa în cariera didactică. Și, după mulți ani, Profesorul îi va trimite lucrarea de doctorat, identificându-se ca un indirect discipol al său ori, așa cum spun germanii, un *Denkmeister*, un „maestru de gândire”, recunoscut ca dascăl în ordinea strict intelectuală: „E un modest omagiu pe care Vi-l datorează un fost elev al Dvs. Nu însă unul dintre acei elevi oficiali, ale căror nume pot fi aflate în arhiva Facultății de Litere din București, ci un elev asupra căruia ați influențat – fără s-o știți – de la distanță, prin lucrările Dvs. de folcloristică”⁷.

⁵ Apud Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 139.

⁶ Idem, *Petru Caraman*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tomul 23, nr. 2, București, 1978, p. 242.

⁷ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 242-243.

Destinul de bun augur a făcut ca atât Profesorul Petru Caraman, cât și cel ce avea să-l urmeze în carieră, să simtă importanța valențelor arhaice ale obiceiurilor de iarnă și necesitatea studierii acestora. Primul era un eminent cunoscător al colindatului și descolindatului, iar discipolul pășea în al doilea an al studiilor universitare și-și dorea să aprofundeze, cu spirit de intelectual, fiorul arhetipal provocat de apartenența sa la ceata de colindători a satului. Va urma, din fericire, sfatul providențial al profesorului Alexandru Dima, care-l îndreaptă spre asceticul maestru din Fundacul Codrescu. Însă umbra de adânc respect pe care o deslușește în glasul celui care s-a ocupat de dimensiunea estetică a artei populare îi va provoca emoții studentului, neștiind ce-i va rezerva această încercare. Cu teama neofitului care trebuie să înfrunte „balaurul din fântână”, Ion H. Ciubotaru s-a îndreptat spre căsuța din Fundacul Codrescu, pătrunzând în biroul sufocat de cărți al Profesorului. Ghidat de firul ursitoarelor, el va înțelege repede, cu aceeași acuitate cu care mai târziu își va presimți cei mai buni informatori din satele cercetate, că se găsea în fața unui dascăl adevărat, care i-a marcat, în mod decisiv, strălucita carieră de etnolog pe care o va urma. Timp de două ore, Profesorul îi vorbește și învățăcelul își notează cu sfințenie informații despre datinile arhaice din ciclul „celor douăsprezece zile”.

Poate nu întâmplător, peste ani, în ultima iarnă a cărturarului în această lume, conform unui obicei statuat prin tradiție în cercul apropiaților săi, o prelegere pasionantă despre semnificația colindelor arhaice din Moldova meridională va fi ultima ținută în prezența studentului său preferat, închizând astfel, în mod armonios, un excepțional ciclu temporal. Și ca un semn de adâncă recunoștință pentru împărtășirea marii sale pasiuni, discipolul organiza, în fiecare an, un grup de aleși colindători care îi cântau Profesorului vechi colinde din Țara de Jos, care-i readuceau în suflet minunățiile pământului natal și ale bogăției folclorice moldave. Erau de fiecare dată răsplătiți cu aceste prelecțiuni ocazionale, îmbinare a exhaustivelor cunoștințe ale oratorului cu adecvarea la eveniment, și, mai presus de acestea, demonstra că resimte, cu suflet de răzeș, întreaga energie numinoasă pe care aceste cântece, de dincolo de vremuri, o aducea în existența oamenilor satului.

Începând din toamna anului 1962, momentul primei întâlniri, studentul va avea parte de un veritabil curs de etnologie: „La debutul carierei, luam totul de la capăt: clarificarea conceptelor, stabilirea

principiilor teoretice și a coordonatelor metodologice, orientarea spre bibliografia fundamentală, interdisciplinaritatea etc. Timp de un an, am urmat un adevărat curs intensiv de etnologie, cu cel mai competent dascăl pe care l-a avut țara noastră în acest domeniu”⁸. Era un început deosebit de fructuos pentru tânărul cercetător. Acesta i-a rămas profund recunoscător pentru disponibilitatea cu care îl primea, de fiecare dată, savantul ieșean, cel căruia îi cereau opinia și avizul cei mai de seamă specialiști din țară și nu numai, dorit cu discreție în cercurile acestora, dar indezirabil pentru o anume parte din lumea universitară. Învățăcelul a fost marcat, pentru toată viața, de flerul didactic al dascălului său, care-i aranjase un program cu care s-ar fi mândrit orice sistem educațional competent: vizite regulate, punctualitate, notarea atentă a tuturor informațiilor, întrebări periodice. În plus, a avut cel mai bun model al profesorului care stăpânea arta oratoriei, subjugându-și de fiecare dată auditoriul cu gama impresionantă de cunoștințe. Și probabil că la această școală din Fundacul Codrescu s-a format și profesorul Ion H. Ciubotaru, făcând dovada calităților sale în cariera didactică de mai târziu. Fiindcă „profesorul Ciubotaru își urmează îndeaproape modelul – pe profesorul dr. Petru Caraman – și realizează ceea ce înaintașul său n-a putut să facă în planul instituționalizării studiilor moderne de etnologie”, după cum spunea, într-un cadru oficial, cercetătorul clujean Ion Cuceu.

Din fericire pentru generația noastră, magistrul a lăsat urme adânci în ținuta academică a discipolului, devenit titular al cursului de etnologie într-o lume mai bună decât cea care a precedat-o. Acum, cu obiectivitatea oferită de trecerea timpului, înțelegem cu claritate resursele tainice ale stilului clasic al profesorului generației noastre, al cărui curs de etnologie din anul întâi lăsa în mijlocul nostru efectul de cristal al vocii, seriozitatea cu care trata temele de cultură tradițională, dorința de a stârpi din rădăcină așa-zisele cunoștințe la îndemâna tuturor legate de domeniul folclorului, pentru a repurta valoroase victorii cu tinerele noastre minți aflate în căutarea căii drepte. Instaura la seminarii o atmosferă de sală de tribunal, foarte prosperă pentru dialectică, îmbinată cu sacralitatea unei biserici, fiindcă lucrurile acelea erau încărcate de esența vieții arhaice. Momentul culminant era acela în care protagonistul de la catedră își scruta cu profunzime studenții și punea întrebarea; una singură, dar revelatoare pentru a aprecia nivelul nostru de cunoaștere. Cele câteva clipe care se scurgeau până când prospectam, cu încrâncenare, rarefiatul bagaj de

---

⁸ *Ibidem*, p. 15.

cunoștințe pe care îl aveam, iar unii dintre noi implorau revelații divine, mi se păreau ore, timp în care profesorul își sprijinea bărbia în mâna dreaptă, ca un nepieritor semn de întrebare, plasat în ciuda timidității noastre nevindecabile. În același timp, aveam impresia că privirea sa interogativă și pătrunzătoare, irizată de un zâmbet abia schițat, jumătate șagalnic, jumătate misterios, era ea însăși capabilă să descâlcească ițele gândurilor noastre și să presimtă tipul de răspuns mai bine decât am fi făcut-o noi, cu precauția și nesiguranța specifică începătorilor. Perseverența ni-a demonstrat că aparenta duritate a interogatorului era urmarea unui încrâncenat aspirații de a scoate la lumină adevărul și numai adevărul, conform idealului profesional pe care i-l inspirase maestrul.

A pune cele mai bune întrebări însemna a aștepta cele mai bune răspunsuri, urmare a unei dorințe de a stârni semnificații nebănuite și cele mai inspirate corelații între acestea, încât densele revelații intelectuale care deveneau veritabile verdicte științifice nășteau în noi alte și alte întrebări, cu mult după încheierea seminarului. Ritualul interogator avea rostul inițiativ pe care Sfântul Augustin i-l dezvăluia fiului său în celebrul dialog *De magistro*, conform tipului de pedagogie a *liberului arbitru* pe care o practica: „Chiar și când este călăuzit de cuvintele celui care pune întrebările, totuși, nu cuvintele instruiesc pe cel examinat, ci întrebările însele, potrivit capacității acestuia de a cunoaște prin lumina sa lăuntrică”⁹. Acest tablou trebuie completat de încrederea sa în generația tânără, pe care nici realitatea cea mai cruntă nu i-a îndepărtat-o, vizibilă în entuziasmul cu care-și primește studenții la începutul fiecărui an universitar sau în netăgăduita încântare de a-și revedea foștii învățăcei.

Profesorul Petru Caraman a reușit să-i ofere elevului său o nouă și pertinentă viziune asupra domeniului etnologiei, i-a recomandat cele mai potrivite cărți pentru formarea sa și i-a trasat, cu multă rigoare, drumul pe care trebuia să-l străbată. Era clar că-și asuma întru totul sarcina de a-l forma. Avea și severitatea necesară a evaluatorului, strecurând, pe neașteptate, întrebări din bibliografie, o tehnică de antrenare (*paideuein*) a studentului pentru ca acesta să fie atent la detalii, alături de strategica înlănțuire a întrebărilor (*elencho*), forjată de vechii maeștri sofiști, creatorii artei pedagogice. Treptat, rapoartele cerute au fost înlocuite de nevoia ucenicului de a-i împărtăși proiectele sale și de a primi avizul competent al magistrului. La rândul său, Ion H.

⁹ Sfântul Augustin, *De magistro / Despre învățător*. Ediție bilingvă, traducere, introducere, note și comentarii, tabel cronologic și bibliografie de Eugen Munteanu, Iași, Editura Institutul European, 1995, p. 145.

Ciubotaru a fost discipolul perfect, capabil să asculte cu sfințenie sfaturile oferite cu atâta profesionalism. O legătură deosebită s-a creat între cei doi – în spiritul misticii adevăratului *magisterium*-ului atât de rar creat în tradiția academică – stimulată de vocația de dascăl a unuia și de loialitate, simțul răspunderii și capacitatea celuilalt de a manifesta deschidere față de instrumentele științei etnologice.

În privința bogatei noastre moșteniri etnografice, savantul Petru Caraman era de părere că aceasta trebuie să fie clasificată și sistematizată, fiindcă nu se făcuseră încă eforturi susținute în acest domeniu. Profesorul va recomanda atât o cercetare integrală a temelor culturii populare, cât și studierea monografică a unor obiceiuri sau complexe de obiceiuri, în funcție de specificul zonal. Seriozitatea abordării era vizibilă în chestionarele speciale pe care savantul le-a direcționat colaboratorilor săi din țară și din străinătate, atunci când își propunea să studieze monografic datinile colindatului, descolindatului, cele legate de înmormântarea tinerilor necăsătoriți etc. Calitățile culegătorului vor fi dovedite de valoarea creațiilor folclorice publicate de către discipol într-un volum din seria *Caietele Arhivei de Folclor*¹⁰, dar și de numeroasele fragmente folclorice care împânzesc studiile Profesorului. La rândul său, Ion H. Ciubotaru se va dovedi un excelent cercetător de teren și va folosi metode moderne de apropiere de realitatea rurală. Pașii săi au fost ghidați de magistrul care-și făcuse ucenicia în acest domeniu în spirit autodidact; ambii au înțeles de timpuriu că „folcloristica a progresat vizibil numai prin învățămintele scoase din sondarea sistematică a realității folclorice, asistând și consemnând ceea ce se petrece la fața locului”¹¹.

Viitorul savant Petru Caraman își petrecea vacanțele prin sate, în căutarea unor texte inedite din zestrea folclorică și, mai ales, dintr-o apetență spirituală de a-și regăsi într-un fel matca tradițională. În mod asemănător, ucenicul său a luat de timpuriu calea satelor: „De la bun început, studentul de la Filologie Ion H. Ciubotaru s-a dovedit pasionat, chiar talentat în investigarea satelor și, spre deosebire de mulți dintre noi, care ne bucuram de o *vacanță* la țară, și-a asumat foarte serios misiunea de cercetător”¹². Reîntors de pe teren, discipolul își consulta maestrul în

---

¹⁰ Petru Caraman, *op. cit.*, passim.

¹¹ Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 12.

¹² Lucia Cireș, *Ion H. Ciubotaru la 65 de ani*, în „Revista Română”, anul XI, nr. 2 (40), Iași, iunie 2005, p. 5.

privața problemelor delicate întâlnite și primea cele mai bune indicații pentru a stăruia asupra unuia sau a altuia dintre fenomenele arhaice pe care le sesizase. Nu pregeta chiar să se întoarcă pe teren, atunci când acesta îl sfătuia în acest sens, dovedindu-se elevul perfect, care nu se ferea de munca rutinantă și nici nu era stăpânit de sentimentul acțiunilor sisifice. Avea drept exemplu abnegația Profesorului său, care, în anul 1973, la o vârstă înaintată, a fost capabil să refacă, după mai multe decenii, cercetarea de teren pentru lucrarea despre porțile monumentale ale românilor, străbătând peste 80 de localități din țară, sacrificiu pus în evidență chiar de Ion H. Ciubotaru atunci când va pregăti pentru tipar originalul studiu al cărturarului: „Cine urmărește caietele sale cu însemnări, nu bănuiește nici o clipă că au fost completate de un om atât de greu încercat, împovărat de griji și cu o sănătate șubredă la cei 75 de ani pe care îi avea atunci. Acestea par mai curând notațiile unui ins entuziasmat, inepuizabil, aflat în plină ascensiune profesională”¹³.

Pasiunea lui Ion H. Ciubotaru pentru studiul direct al realității etno-folclorice este vizibil în toate investigațiile pe care le-a întreprins. Nu lipsește din panorama cercetărilor județul natal, căruia i-a închinat două volume speciale, tratând probleme de artă populară și folclor poetic¹⁴. Dintr-un imbold de a sublinia valoarea creațiilor folclorice în mijlocul cărora a copilărit, în anul 1980 va edita o antologie de texte poetice, iar peste doi ani va alcătui, în colaborare, un album cu ornamente din zona Botoșanilor. Mobilul acestor peregrinări prin satele ținutului natal îi vor da ocazia de a demonstra bogăția artei populare de aici, prea puțin pusă în valoare de etnografi. Și poate mai mult decât atât, este un act de reîntâlnire cu spiritul arhaic încorporat în informatorii pe care-i privește cu drag și recunoștință, căci, din păcate, „puțini au fost aceia care au avut curiozitatea și răgazul să-i cunoască la ei acasă, să le asculte ori să le admire plămuirile minții și ale sufletului. Poate mai mult decât în alte părți ale țării, calea spre universul intim al oamenilor de aici nu este prea lesnicioasă, dar merită străbătută până la capăt”¹⁵. Este aici un crez spiritual pe care l-a urmat de-a lungul existenței

---

¹³ Ion H. Ciubotaru, *Limpeziri*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” (AMEM), VI, 2006, p. 15.

¹⁴ Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor. Cusături, țesături*, Botoșani, CJCP, 1982 și *Folclor poetic. Căntece și strigături din județul Botoșani*. Antologie alcătuită și prefațată de Ion H. Ciubotaru, Botoșani, CJCP, 1980.

¹⁵ Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Ornamente...*, p. 9.

profesionale, împletită în mod armonios cu un imens respect pentru neamul neîntrerupt al țăranilor din care se trage, în sufletul cărora a pătruns cu fiorul tainei și nu cu autosuficiența specialistului. Metoda implicării afective, ca și cea a observației participante, nu este lipsită de avantaje științifice. Cele mai recente studii de metodologie a cercetării au demonstrat că dialogul dintre informatorul din mediul rural și etnograf nu se poate desfășura ca o strictă înșiruire de întrebări și răspunsuri la obiect, ci din contră, acest dialog se dovedește a fi „o conversație neconstrânsă, ce urmează logica vorbirii informatorului, asocierile pe care acesta le face, încât sunt posibile multe digresiuni de la tema principală a interviului”¹⁶. Cercetătorul trebuie să manifeste o nuanțată deschidere față de trăitorul în matca arhaică a satului, fiindcă informațiile pe care acesta le oferă sunt consubstanțiale existenței sale spirituale.

Așa cum Profesorul său evoca descinderile pe tărâmul fanteziei copilărești, la unchiul și mătușa sa din Cornii Covurluiului, Ion H. Ciubotaru redescoperă „poveștile, ghicitorile și eresurile” de pe plaiurile botoșănene și freamătul arhetipal al pădurilor, pe care marele Mihai Eminescu l-a redat într-un spirit atât de aproape de tradiția folclorică. Cercetătorul îl va recunoaște pe poetul din Ipotești ca pe un predecesor care, fără metodele și finalitățile omului de știință, a cules folclor de aici în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pe baza sistemului de analogii, va constata că mai multe piese folclorice din colecția eminesciană se integrează în tezaurul botoșănean: „Mai greu de descifrat, deși nu imposibil, este măsura în care folclorul ce i-a legănat anii copilăriei s-a transsubstanțializat în creația sa poetică”¹⁷. Este meritul magistrului său, Petru Caraman, de a fi remarcat în opera poetului un izvor etno-folcloric de o impresionantă valoare universală: motivul îngemănat *pământ și apă*.

Discipolul a extins și pe alte planuri căutarea marelui savant. Îmi amintesc pasiunea cu care profesorul meu, Ion H. Ciubotaru, ne-a introdus în farmecul arhaic al poeziei eminesciene, ghidându-ne, cu o cunoaștere desăvârșită, pe urmele culegătorului Eminescu. Ne-a vorbit despre marea descoperire a Profesorului Caraman din volumul *Pământ și apă*, relevantă pentru o înțelegere cuprinzătoare a *Scrisorii a III-a*. Mai presus de aceasta, ne-a dezvăluit un resort ritual al universului

---

¹⁶ Andrei Moroz, *The Folklore Archive of the Russian State University for the Humanities in Moscow*, în „Studia Mythologica Slavica”, vol. VII, 2002, Ljubljana, p. 177 (t. n.)

¹⁷ Ion H. Ciubotaru, *Prefață* la vol. *Folclor poetic...*, p. 4.

poetic eminescian, redat în poeme ca *Fata din dafin*, *Povestea lui Mușat și ursitoarele*, *Povestea teiului* etc. Este vorba despre reminiscențe ale unor credințe dendrolatrice, nu întâmplător puse în relație cu tema sa predilectă, cea despre datinile funebre. Avea în vedere și reflexul cosmogonic al dendrolatriei, mai ales că xilogeneza fusese abordată de marele său magistru. De curând, în analiza universului poetic din creația populară nemțeană, etnologul ieșean identifică elemente xilogenetice într-un cântec din Sagna: „Ș-am un tei crescut la poartă / Ș-am să-l tai să-mi fac un tată / Și din crengi să-mi fac surori, / Din tulpină frățiori”¹⁸. În finalul textului care prefața antologia de folclor poetic botoșănean, Ion H. Ciubotaru observă urme ale credințelor funebre în lirica propriu-zisă, socotind că „o mențiune specială merită *Cântecul teiului*, cântec ceremonial arhaic, pentru vechimea căruia pledează și structura penta și hexasilabică a versurilor: «Hai, teiule, hai, / Cum am să te tai / C-un topor tăios...»”. Zbuciumul codrului când este tăiat unul dintre arborii săi este pus în relație cu motive din lirica funebră a bradului, observație demnă de un specialist în etnologia riturilor funebre. Versurile complexe, culese din satul Călinești, sunt așezate pe coperta a patra a volumului, ca o taină de luat în considerare pentru o viitoare poetică genetică eminesciană, o eventuală continuare a demersului realizat de profesorul Caraman: „Geme, codru, geme / Geme că nu-i vreme...”¹⁹

De la satul natal, în consens cu sistemul cercurilor concentrice pe care se eșalonează existența tradițională, profesorul Petru Caraman și Ion H. Ciubotaru vor ajunge la ipostaza regională, națională și chiar universală a riturilor și a produselor folclorice. Ambii au manifestat o predispoziție pentru munca de teren și pentru cercetarea pe cont propriu. Profesorul culegea folclor încă din perioada adolescenței, când a profitat de prezența, în satul Berești – Galați, a unui regiment de soldați. Era atras în special de doine, balade și colinde, de creațiile folclorice în general, pentru ca apoi să facă notații etnografice, relaționând textele cu un anumit cadru ritual de performare. Era absolut transfigurat atunci când se afla în mediul arhaic în care, ca un participant neoficial, putea să resimtă energiile puse în mișcare pe parcursul performării unui ritual străvechi sau a unei melodii hărăzite să învingă timpul. Revenirea la o stare ingenuă a spiritului, de o mare capacitate de implicare afectivă, este mărturisită de Profesor atunci când

¹⁸ Idem, *Literatura populară. Studiu introductiv. Ut musica poesis*, în vol. Doina Haplea, Ioan Haplea, Ion H. Ciubotaru, *Folclor muzical din Ținutul Neamțului*, Cluj-Napoca, Editura Arpeggione, 2008, p. CXLVIII.

¹⁹ Ion H. Ciubotaru, *Prefață...*, p. 14.

își descrie peregrinările prin munții Vrancei pentru a-i revedea pe virtuozii viorii sau ai cobzei: „Mi-am întâlnit iar lăutarii. Cu bucurie de copil i-am revăzut”²⁰. Aceleași impresii par să-i fi fost trezite și discipolului său atunci când se afla în compania oamenilor satului.

Este impresionantă pasiunea studentului Ion H. Ciubotaru, care, în noaptea sacră a Crăciunului, din anul 1964, se afla în satul Dărmănești din județul Bacău. Tânărul de atunci se simțea într-un spațiu mitic al sunetelor produse de „încotrarea” dintre „ceata doboșerilor” și cea a „frumoșilor”. Peste mulți ani, cercetătorul va descrie acel moment într-o aură mistică, fără să-i fie însă afectată conștiința specialistului care presimțea vechimea considerabilă a obiceiului și finalitatea științifică a redării autentice a experienței etnografului, fiindcă „practica se desfășoară în timp și are toate caracteristicile corelative, ca ireversibilitatea, pe care o distruge sincronizarea; structura sa temporală, adică ritmul său, tempoul său și mai ales orientarea sa este constitutivă pentru sensul ei”²¹. Dă dovadă de o artă de a pune în scenă, cu mijloacele creatorului de literatură, îmbiind cititorul să i se alăture: „Starea de panică era accentuată de răpăitul tobelor. Sunetele acestora dominau întreaga manifestare, printr-o alternanță de ritmuri și de intensități care dădeau sensuri pline noțiunii de *încotrare*”²². Paginile de literatură strecurate printre prețioase informații etnologice, urmare a ceea ce în terminologia de specialitate s-ar numi *anchetă participativă*, îl așază pe ucenic în apropierea maestrului său, ale cărui fraze melodizate și mlădiate stilistic, de o mare putere de evocare, stau mărturie a spiritului ales care le-a construit. Nici unul dintre ei nu a fost nevoit să practice etnologia ca pe o „știință a dezrădăcinării”, așa cum clasifica Lévi-Strauss acest domeniu de cercetare, în mod inevitabil distanțată spiritual și afectiv de propriul obiect. Cunoașterea lor esoterică, cu rădăcinile în esența vieții arhaice, s-a completat perfect cu tipul cunoașterii exoterice, distanțată și obiectivă.

Prin urmare, Ion H. Ciubotaru îmbină eseismul de cea mai bună calitate cu stăpânirea subiectului, specifică omului de știință. Stilul practicat de Profesor i-a servit drept pildă pentru această aproape

---

²⁰ Petru Caraman, *op. cit.*, p. XXXVII.

²¹ Pierre Bourdieu, *Simțul practic*. Traducere de Rodica Caragea. Postfață de Mihai Dinu Gheorghiu. Îngrijitor de ediție: Dan Lungu, Iași, Institutul European, 2000, p. 130.

²² Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. III. *Poezia obiceiurilor tradiționale. Literatura populară. Folclorul muzical*, Iași, Editura Presa Bună, 2005, p. 78.

oximoronică întâlnire între claritatea și frumusețea limbajului, pe de o parte, și încărcătura informațională, pe de altă parte. Într-unul din aforismele sale, Lucian Blaga a surprins această aleasă însușire a marilor personalități: „Unele spirite foarte adânci sunt în același timp atât de clare, încât apar, ca fundul unui râu limpede, mai puțin adânci decât sunt”²³. Și în conferințele sale, marele orator care a fost Petru Caraman reușea să-și subjege publicul, așa cum își seducea studenții și discipolul, cu acuratețea stilului și, în același timp, parcurgerea odiseică a unui imens volum de cunoștințe. Calitățile acestea ale Profesorului sunt vizibile în arta genului, regăsită cu prisosință la ucenicul său, dar și în relatări ale colegilor cărturarului din vremea când acesta participa la sesiuni academice: „Nimic care să fi displăcut în aceste conferințe sau comunicări, de o eleganță desăvârșită, nimic de prisos, deși ele erau atât de lungi...”²⁴ Însă nu doar amfiteatrele pline și adunările de nivel înalt îi stimulau savantului dorința de a împărtăși publicului zestrea sa de informații.

Eclatantul spectacol intelectual, căruia îi era protagonist, se desfășura în modul cel mai armonios în natură, acolo unde aerul curat și generozitatea spațiului păreau să-l molipsească în mod fast de o naturalețe și o deschidere de neegalat a spiritului. Nu era un cărturar închis în turnul său de fildeș, ci un virtuoz al conversației intelectuale. Pe parcursul plimbărilor periodice alături de maestru, discipolul primea cursuri de etnologie, dar și lecții de viață, „de la introducere până la concluzii, stăpânind suveran parantezele, aluziile și citatele savante”²⁵. Dintre aceste două tipuri de învățătură, legate în mod intrinsec unele de altele, de un mare folos i-au fost cele din ultima categorie. Cadrul natural avea un efect anamnezic asupra Profesorului, care-și depăna aici scene din existența personală. Sunt momente esențiale în care tânărul de lângă el avea imaginea panoramică a unei vieți trăite sub efigia adevărului, iar faptul că aceste clipe și narațiuni memorialistice nu au fost uitate este probat de minuțioasa informare a biografului de mai târziu, autor al cărții *Petru Caraman. Destinul cărturarului*.

Ion H. Ciubotaru a dovedit de timpuriu *virtuți ordonatoare*, încă din perioada scurtă, dar deosebit de rodnică, în care a fost angajat ca

---

²³ Lucian Blaga, *Zări și etape. Aforisme, studii, însemnări*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 13.

²⁴ G. Ivănescu, *A 80-a aniversare a profesorului Petru Caraman*, în „Anuar de Lingvistică și Istorie Literară” (ALIL), tomul XXVI, Iași, 1977-1978, p. 274.

²⁵ Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman...*, p. 439.

specialist la Muzeul Etnografic al Moldovei. Profesorul a apreciat și a susținut public acțiunea discipolului de a crea un fond de documente etno-folclorice reprezentativ pentru arealul moldav. Aceasta se va face prin redactarea de către Ion H. Ciubotaru a *Chestionarului folcloric și etnografic general*, în 1971, trimis în toate comunele Moldovei, pentru ca apoi această anchetă indirectă să fie confirmată și îmbogățită de cercetările directe ale etnologilor de la Institutul de Filologie Română. Vasta acțiune întreprinsă s-a concretizat în 11 volume din seria *Caietele Arhivei de Folclor*, și continuă astăzi prin publicarea unor monografii folclorice, însoțite de tipologii și corpusuri de texte. Șeful secției de etnologie a reușit astfel să opereze cu cele mai pertinente instrumente epistemologice din plan european și românesc, așa cum observa academicianul Alexandru Zub, analizând aportul cercetătorului ieșean la cunoașterea creației populare: „Viziunii gustiene în materie, el i-a adăugat sugestiile venite de la alți specialiști, între care Petru Caraman ocupă locul cel mai de seamă”²⁶. Iașii se integrau astfel în elita cercetării de gen, după ce încercări istorice de construire a unui sistem național de arhivare a documentelor etno-folclorice l-au exclus. De pildă, în 1946, când D. Caracostea preconiza crearea unei Comisii de Folclor și a unei Arhive de folclor literar în cadrul Academiei Române, fără să ia în calcul necesitatea înființării unei filiale ieșene a respectivei instituții, cu toate că în capitala Moldovei, marele specialist, Profesorul Petru Caraman ar fi sprijinit cu toată tăria acest proiect și s-ar fi implicat în realizarea lui. Ca șef al Departamentului de Etnografie și Folclor din cadrul Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, ca director al Centrului Județean al Creației Populare din Iași și, nu în ultimul rând, ca profesor de etnologie la Universitatea „Al. I. Cuza”, discipolul a reușit astfel să materializeze speranța înaintemergătorului său în ceea ce privește instituționalizarea cercetărilor de etnologie în spațiul moldav.

Competența inițiatorului unor proiecte de interes național, format la școala neoficială a savantului ieșean, este probată mai ales de planificarea *Tezaurului etno-folcloric din Moldova*, un vast sistem de cuprindere a informațiilor referitoare la cultura populară din acest spațiu, din diverse fonduri academice, publicistice și, nu în ultimul rând, din cunoașterea nemijlocită a terenului. În fundamentarea științifică redactată la începutul

---

²⁶ Alexandru Zub, *Un exeget al creației populare: Ion H. Ciubotaru*, în „Convorbiri Literare”, anul CXLI, nr. 4 (136), Iași, aprilie 2007, p. 34.

anului 1992, Ion H. Ciubotaru vădește o *vocație a îndreptărilor* – evidentă și în luările de poziție ale Profesorului său, în virtuțile recenzentului – cu ținta de a eradica amatorismul și neglijența, de a sădi autoexigența. Departamentul etic al cercetătorului criticismul steril și răuvoitor. Atenția cu care s-a aplecat asupra subiectelor ce se cereau îndreptate a demonstrat că adopta întotdeauna critica nuanțată, cu scopul precis de a explica părțile ce trebuiau îmbunătățite, pentru ca „toți cei ce manifestă interes pentru culegerea și valorificarea folclorului să dovedească exigențe sporite”²⁷, spre binele științei etnologice românești. Cu un cald patriotism local, autorul își pune proiectul sub beneficiul cultivării unui autentic specific regional: „Referitor la cultura populară din Moldova – acest străvechi, binecuvântat și (poate tocmai de aceea) atât de îndelung încercat pământ românesc – sunt foarte multe lucruri de spus. Aici, poate mai mult decât în alte părți, slujitorii zeloși ai mai-marilor vremii au făcut tot ce le-a stat în putință, pentru a abate interesul de la atari preocupări. Nu trăsăturile definitorii ale civilizației noastre tradiționale interesau, ci acele searbăde indicii ale așa-zisei «nivelări» etnoculturale...”²⁸

Regăsim în frazele de mai sus una dintre ipostazele nedreptății „sistemului”, pe care magistrul său a înfierat-o, încercând să lupte împotriva ei. Printre alte finalități importante, *Tezaurul etno-folcloric al Moldovei* împlinea și un alt deziderat al cercetării etnologice din Moldova: avea în vedere creația populară de pe ambele maluri ale Prutului. Marele slavist Petru Caraman a fost mereu convins de nedreapta și abuziva înstrăinare a Moldovei din stânga Prutului, de către Rusia sovietică, și a militat pentru revenirea la normalitate încă din toamna anului 1940, prin intermediul studiului intitulat *România Basarabiei văzută de știința oficială sovietică*²⁹. Argumentele de ordin istoric, lingvistic și demografic au rămas fără ecou în contextul politic pe care-l traversa țara noastră, însă ele subzistă ca un îndemn pentru o etnologie integratoare. În spiritul inexistenței granițelor culturale, Ion H. Ciubotaru a colaborat cu specialiștii din Basarabia și a făcut numeroase cercetări de teren în satele dintre Prut și Nistru.

---

²⁷ Ion H. Ciubotaru, *Aspecte ale editării folclorului în cadrul Centrelor Județene de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă*, în ALIL, tomul XXV, Iași, 1976, p. 212.

²⁸ Idem, *Tezaurul etno-folcloric al Moldovei* (TEM). *Recomandări destinate colaboratorilor*, Iași – Chișinău, 1992, p. 2.

²⁹ Petru Caraman, *România Basarabiei văzută de știința oficială sovietică*, republicat în AMEM, VII, 2007, p. 15-40.

Opera de recuperare și îndreptare pe care acest tezaur moldav o reprezintă în modul cel mai judicios nu a putut fi pusă în practică, fiindcă, într-adevăr, entuziasmul fără egal pus în slujba acestui ambițios proiect de către inițiator nu a putut fi egalat de o corespunzătoare disponibilitate la majoritatea colaboratorilor avuți în vedere. O altă „cunoaștere luciferică” a rămas astfel în blagiană sa singularitate. Ecoul pe care l-a creat îl situează pe autor în categoria restrânsă a marilor spirite provocatoare de emulații în rândul colegilor de generație. Dintr-o perspectivă filosofică, Mircea Vulcănescu a surprins această dublă manifestare a spiritului creator: „Ceea ce definește o personalitate nu este numai conștiința responsabilității mijloacelor sale, ci capacitatea de visare, de idee, de înfăptuire sau de negare a lumii valorilor”³⁰.

Alături de spiritul făuritorului de proiecte, Ion H. Ciubotaru a deprins de la maestrul său *vocația integralității*, vizibilă în modul în care-și propunea să surprindă fenomenele etno-folclorice din toate unghiurile posibile. În 1945, Profesorul îi cerea directorului Victor Papacostea să-i asigure, în scopul atingerii obiectivelor departamentului pe care-l conducea, o echipă complexă formată din fotografi, etnografi, sociologi. În mod asemănător, autorul volumului *Catolicii din Moldova* sublinia, la începutul demersului său, necesitatea unei cunoașteri, cu instrumente diverse, a acestei comunități: „Elucidarea controverselor nu este posibilă fără aportul substanțial și conjugat al istoricilor, lingviștilor, etnologilor, al specialiștilor în demografie, antropologie, sociologie etc.”³¹ În imaginarul terminologic actual, această velleitate ar putea fi pur și simplu introdusă în categoria primitoare a interdisciplinarității. Totuși, suntem obligați de adevărul științific să subliniem că stilul de lucru al savantului conținea mult mai mult decât atât, tocmai pentru că el însuși întruchipa o suită de specialiști și ajunsese la idealul refacerii unității originare a științelor umaniste implicate în cercetarea produselor spirituale și materiale ale comunității arhaice.

Îi sfătuia pe cei ce lucrau în cadrul Cercului de Studii Folclorice din București să oprească acea inerție a tradiției științifice – care făcea din studiul folclorului o simplă anexă a filologiei – „create la noi de diferiți amatori sau de oameni de știință care n-au putut ori n-au vrut să

³⁰ Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*. Ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Editura Eminescu, 1997, p. 306.

³¹ Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. I. *Arhitectura tradițională. Textilele de interior. Portul popular de sărbătoare*, Iași, Editura Presa Bună, 1998, p. 13.

cunoască decât folclorul și numai folclorul”³². Este adevărat că nu oricărui cercetător îi este la îndemână stăpânirea tuturor ipostazelor culturii populare. Ion H. Ciubotaru se numără printre cei care au adus această cunoaștere integrală la un înalt nivel. Faptul este evident în cercetările sale, mai ales în monografiile asupra unor zone etno-folclorice, cum ar fi Valea Șomuzului Mare sau cea privitoare la cultura populară a catolicilor moldoveni.

Descriind elemente de artă populară, etnologul ajunge să sesizeze motive care se răsfrâng în creația folclorică, iar atunci când vorbește despre obiceiuri funebre dezvăluie rituri străvechi refugiate în imaginile poetice din cântece și bocete. Impresionante lanțuri de convergențe străbat studiile sale, lăsând să se întrevadă un *modus operandi* specific cercetătorului cu har. În ciuda rezultatelor obținute, se subînțelege faptul că Ion H. Ciubotaru, „etnolog marca Petru Caraman”³³, nu a urmărit să asimileze cu orice preț o gamă atât de largă de mijloace de investigare. În premisele metodologice ale celebrei sale cărți despre sistemul religiei primitive, Durkheim își propunea, pentru a-și atinge finalitățile, să depășească punctul de vedere sociologic: „Ne vom strădui să descriem economia acestui sistem cu exactitatea și fidelitatea specifice unui etnograf sau istoric. Dar sarcina noastră nu se va opri aici”³⁴. La tipul acesta de demers nu se ajunge cu eforturi din afară, ci este o cerință intrinsecă a materialului însuși. Garanția reușitei este o bună stăpânire a unor domenii și subdomenii și această capacitate este probată de vigoarea argumentelor și adecvarea metodologică, de punctul de sosire al operei. Ion H. Ciubotaru nu s-a folosit de suportul interdisciplinar pentru a face un discurs *pro domo*, ci l-a implicat la modul practic pentru a dezlega probleme care i se puneau etnografului și folcloristului. De aceea, în lucrările sale rămâne la îndemâna clasificatorului de episteme să identifice partea de etnolingvistică sau cea de antropologie socială, pasajele de istorie culturală sau apelul la mitologia universală.

Implicând perspective multiple, care servesc sintezei etnologice, studiile Profesorului Caraman par să aibă la origine, pe de o parte, o profundă motivație spirituală, fiindcă servesc unei intense curiozități a omului de știință. Pe de altă parte, sunt generate de un

³² Apud Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 82.

³³ Nicu Gavriluță, *O carte eveniment*, în AMEM, IV, 2004, p. 340.

³⁴ Émile Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase. Sistemul totemic în Australia*. Traducere de Elisabeta Maria David, București, Editura Antet, 2005, p. 5.

proiect profesional foarte clar de a încuraja un pertinent stil comparatist și o cuprinzătoare viziune etnografică. Credem că acest proiect este bine sintetizat în introducerea la volumul despre *descolindat*. El denotă două importante aspirații ale creatorului de școală care privea obiectiv realitatea: faptul că era conștient de necesitatea unei cercetări de grup a culturii populare românești, în care fiecare să aducă o desăvârșită cunoaștere monografică a unui fenomen, spre creionarea *geografiei etnografice interioare și exterioare* românești și dorința patriotului autentic și lucid de a vedea realizată integrarea viziunii populare naționale în matca universalului. Profesorul reușise deja să vizualizeze o panoramă la nivelul cel mai înalt a modului în care funcționează lanțul infinit al variantelor, temelor și motivelor etnografice.

Dezideratul maestrului necesita folosirea unor diverse metode și a unei viziuni dialectice asupra produselor etno-culturale. În sens strict epistemologic, era nevoie de aplicarea cu succes a metodei istorice și geografice, în sensul comparatismului de cea mai bună calitate, a unei lucide interferențe a sincroniei cu diacronia, a sintopicului cu diatopicul. În această lumină întemeietoare, am înțeles aportul ucenicului său, cel care a urmat principiile atât de bine trasate de către Profesor. Mai mult chiar, Ion H. Ciubotaru s-a dovedit o natură convergentă, un cercetător de extracție clasică, cu o mare capacitate previzională și pragmatică, încât proiectele sale vădesc o rar întâlnită aderență la realitatea etno-culturală.

Astfel, discipolul cultivă cu succes genul *geografiei etnografice*, și anume al *monografiei* – în sensul unei descrieri complete a aspectelor folclorice și etnografice ale unui teritoriu clar definit. Este edificator faptul că debutul editorial al profesorului pe care-l omagiem îl reprezintă chiar o monografie, cea a comunei Vânătorii din județul Iași. Încă din această lucrare, rezultată în urma unei cercetări intensive a satelor din subzona folclorică a Pașcaniului, etnologul pleca de la premisa că există mai multe arii ale folclorului moldovenesc, având, în afara configurației generale, particularități distincte. Tânărul cercetător înțelesese deja că „un popor este un cumul de regiuni etnografice, lingvistice”³⁵, așa cum spunea un mare înaintaș în domeniul studiilor

---

³⁵ Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei. Etnografie, folclor, dialectologie*, București, Socec, 1930, p. XLIII.

monografice, anume Ion Diaconu. Compară informațiile culese de pe teren cu cele restrânse, aflate în vechile antologii, iar o bună cunoaștere a culturii populare românești îi permite să identifice în zonă infiltrarea unor elemente bucovinene și ardelenesti, înțelegând astfel pe teren trăsăturile unei *zone de confluență*³⁶. Iordan Datcu observa că monografia publicată în 1971 a reprezentat „un model pentru folcloriștii amatori din mediul rural”³⁷, pentru monografiile sătești alcătuite, de cele mai multe ori, de intelectualii locului, care se vor strădui să urmeze procedura de culegere și arhivare a datelor etnografice zonale.

Principiile etnografiei în sens holistic și talentul observatorului de interferențe sunt aplicate și în cercetarea Văii Șomuzului Mare, considerată de către autor o arie etno-folclorică unitară și conservatoare. Cercetătorul a înțeles importanța acestei zone de confluență și interferență, fiind atras de rezolvarea problemei complexe a trăsăturilor transilvănene pe care le-a identificat în cultura populară a șomuzenilor. Prin urmare, Ion H. Ciubotaru va reuși să lărgescă finalitatea discursului etnografic până la concluzii pertinente în contextul istoriei unei comunități. În primul volum al monografiei, autorul înțelege rolul acestui tip de cercetare într-un sens foarte apropiat de principiile etnografiei stabilite de maestrul său: „De altfel, cercetările de acest gen își propun, înainte de toate, cunoașterea amănunțită a faptelor, încadrarea lor într-un context folcloric mai larg, stabilirea tuturor relațiilor posibile și abia în ultimă instanță, dacă este cazul, sublinierea unor elemente particulare”³⁸.

Se pornește astfel de la faptul istoric al migrațiilor periodice a românilor transilvăneni, mai ales în secolul al XVIII-lea, spre Valea Șomuzului și se ajunge la clarificări ale apartenenței unor documente etno-folclorice la cultura populară a satelor de dincolo de culmile Carpaților. Concluzii interesante se desprind din cercetarea de teren acompaniată de o impresionantă cunoaștere a specificului moldovenesc, precum și a celui ardelenesc; cercetătorul relevă faptul că mișcările de populație, generate de motive socio-economice și confesionale, au conferit un specific transilvănean unor anumite datini și creații

³⁶ Ion H. Ciubotaru, Silvia Ionescu, *Vânătorii. Monografie folclorică*, Iași, 1971, p. 3.

³⁷ Iordan Datcu, Sabina C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclor literar românesc*. Cu o prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 139.

³⁸ Ion H. Ciubotaru, *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică*. Cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, Caietele Arhivei de Folclor, X₁, 1991, p. 118.

folclorice. Se remarcă cele din domeniul riturilor funebre, acestea reprezentând și tema tezei de doctorat a etnologului ieșean: practica organizării unui praznic la priveghi (*masa mortului* sau *cina mortului*), cântecul de priveghi cu motivul *leacului pierdut* ș.a.

O perfectă coeziune se așază în rândul temelor abordate de Ion H. Ciubotaru, aceasta fiind una dintre garanțiile concluziilor etnologice pe care le întâlnim în lucrările sale. În cele trei volume închinat comunității catolicilor moldoveni, asistăm la o nouă reușită a spiritului monografic; detalierea aspectelor culturii populare este aici completată de o necesară critică a concepțiilor anterioare exprimate în privința acestei controversate colectivități. Cercetătorul dă acum, în plus, proba acuității critice și o trece cu prisosință, fiindcă edifică pentru totdeauna neîntrerupta apartenență românească a acestor oameni, desprinși din comunitățile românilor transilvăneni și nu din cele maghiare. Cunoscutul etnolog clujean Ion Taloș sublinia faptul că, într-o modă a monografiilor restrânse ori de o calitate îndoielnică, ce a condus la o relativizare a spiritului monografic în aura sa ideatică, lucrarea *Catolicii din Moldova* îl aduce pe Ion H. Ciubotaru în postura de a fi „autorul celei mai importante monografii de antropologie culturală din ultima vreme”³⁹. Urmează, și în acest caz, linia ilustrului său înaintaș, care milita pentru recunoașterea *specificului etnic* al unui popor în ceea ce are el mai durabil și inimitabil, construit prin sedimentarea efortului unui neîntrerupt șir al generațiilor⁴⁰. În chintesența acestui mesaj stă motivația etică a demersului de a cerceta universul culturii populare a catolicilor moldoveni. Discursul identitar în care se transsubstanțializează reflectarea etnologică a realității nu este umbrit de seducția epistemică a fenomenului de *aculturație*, folosit de multe ori în postmodernitate pentru a relativiza unitatea etnică dovedită de puternice tradiții socio-culturale. Vizionar în domeniul abordărilor legate de *ethnos*, într-o epocă în care nu explodase încă fantezia interferențelor și a dinamitărilor, Profesorul Caraman definea specificul național în termeni de *summum* și *unicum*. Ion H. Ciubotaru afirmă, cu aceeași conștiință a îndreptărilor: „Elementele ce țin de mentalitate sunt definitorii, pentru

---

³⁹ Ion Taloș, *Catolicii din Moldova*, în „Steaua”, nr. 12 (698), Cluj-Napoca, decembrie 2006, p. 56.

⁴⁰ Petru Caraman, *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă. Reflecții asupra conceptului despre specificul etnic în literatură, ca emanație a sursei folclorice*. Ediție îngrijită și prefațată de Ovidiu Bârlea, București, Editura Academiei, 1994, p. 39.

că acestea nu se pot dobândi printr-un proces de *aculturație*. Ele se cristalizează în succesiunea generațiilor și se transmit din tată în fiu⁴¹.

Un alt filon este întrezărit și urmat în mod strălucit de monografist: axioma conservatorismului caracteristic acestui tip de comunitate. Convergența afinităților religioase asigură o anumită conștiință a diferențelor, care se răsfrânge și în planul culturii populare, ceea ce trezește imboldul conservator al *spiritului critic primar* (în sensul fundamentat de profesorul Petru Caraman). Având acces la o astfel de lume arhaică, etnologul va descoperi rituri pierdute în alte zone ale Moldovei și texte folclorice care păstrează amintirea unor acte magice ancestrale.

În cadrul anchetelor directe din campania pentru fondarea Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, Ion H. Ciubotaru a alcătuit echipe mixte, de etnografi și slaviști, care au efectuat cercetări speciale în regiunile bucovinene locuite de *huțuli*. Șeful Departamentului de Folclor de la institutul academic ieșean avea certitudinea că numeroasele texte arhivate, culese de la populația de origine slavă, așezată pe versanții Carpaților bucovineni și în Galiția meridională, vor fi punctul de plecare pentru descoperirea unor rituri arhaice românești și forme lingvistice pierdute, conservate cu precădere în astfel de comunități izolate, minoritare din perspectivă lingvistică și influențate de conviețuirea seculară cu românii. Orientarea spre domeniul huțul i se datorează tot lui Petru Caraman, care se dovedise un bun cunoscător atât al graiului, cât și al caracteristicilor etnologice ale acestei populații. Predase un *curs de etnografie și limbă huțulă*, pe când era încă profesor de Slavistică la Universitatea ieșeană, iar în 1940 va scrie o consistentă recenzie la cartea despre *fresca huțulă* a lui S. Wincenz, prilej cu care evidențiază necesitatea unei eventuale cercetări a huțulilor din România.

Astfel, geografia etnografică, cu demersul său axat pe orizontală, se desăvârșește prin intermediul abordării istorice, de orientare verticală. Într-o amplă și pertinentă recenzie la cartea etnologului rus Bogatyrev, magistrul își exprimase clar dezavuarea plonjării în cercetarea sincronică, așa cum prefera să procedeze ilustrul autor. El va arăta că aceasta trebuie îmbinată cu metoda comparativă, precum și cu cea istorică, și va da măsura acestei cunoașteri în cronologizarea cântecului

---

⁴¹ Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. II. *Obiceiurile familiale și calendaristice*, Iași, Editura Presa Bună, 2002, p. VII.

epic. Pornind de la cercetarea catolicilor, Ion H. Ciubotaru a folosit cu inspirație și discernământ cele trei instrumente metodologice și a ajuns la importante clarificări în puncte nerezolvate ale literaturii de specialitate: problema rolului pe care *nunul* încă îl deține în raport cu *nașul*, dar și cu alte personaje nuptiale, implicațiile magice ale gestului mirelui de a lovi mireasa cu un băț – variantă a *caduceului* excelent monografiat de magistru –, conservarea unor urme ale rudeniei prin încuscrire, arhaicitatea *doliului alb* ș.a. În toate aceste contribuții, sorții de izbândă îi sunt vegheați de cercetările Profesorului, încât întreaga sa carieră este o dovadă a sprijinului pe care îl oferă celor dispuși să se apropie de etnologia întemeietoare a magistrului.

Urmând sugestiile oferite de inegalabila operă a cărturarului, Ion H. Ciubotaru a apelat, de multe ori, în studiile sale, la mitologia și literatura antică, spre a evidenția rituri pierdute sau rămase la nivelul textului folcloric. El a remarcat o practică ce reprezintă ipostaza antică, de sorginte romană, a datinii *bărbieritului mirelui*, ca rit preliminar, reflectată în cântece nuptiale. Cea mai veche atestare a acestui obicei, numit *Barbatoria*, o identifică în romanul *Satyricon* al lui Petronius. De aici, el trage două concluzii esențiale pentru plasarea corectă a ritualului respectiv în context etnologic: relația cu reverența către Lari și faptul că în trecutul îndepărtat „această practică nu pare să fi aparținut ceremonialului marital”⁴², reprezentând un rit de trecere spre maturitate. Paleoetnografia practică de Ion H. Ciubotaru se întâlnește cu etnoistoria școlii italiene, ale cărei baze au fost puse de Giuseppe Pitré. Savantul sicilian era de părere că „tradițiile populare sunt roadele trecutului, dar ele sunt vii fiindcă prezentul le reînnoiește însușindu-și-le”⁴³. Importantul premiu care poartă și numele întemeietorului școlii etnoistorice (*Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici „Giuseppe Pitré – Salvatore S. Marino”*), acordat monumentalei opere *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, în anul 2007, consacră reușitele etnologului ieșean în cercetarea sincronică și diacronică a civilizației tradiționale.

În cercetarea istorico-etnologică a lui Ion H. Ciubotaru faptele etnografice intercondiționează cu cele lingvistice. Maestrul său era mereu preocupat să refacă în spirit poliglot panopia semnelor

⁴² Idem, *Literatura populară...*, p. CLVIII.

⁴³ Apud Giuseppe Cocchiara, *Istoria folcloristicii europene. Europa în căutare de sine*. Traducere din limba italiană de Michaela Șchiopu, București, Editura Saeculum I.O., 2004, p. 292.

lingvistice care reflectau divers realitatea etnoculturală. La rândul său, discipolul încearcă să lămurească terminologia specifică celor două alaiuri nupțiale: al mirelui (*cuscri*) și cel al miresei (*pochinzei*)⁴⁴. Cercetătorul apelează la arheologia lingvistică pentru a ajunge la semnificația veche a *cuscrilor*. Așa cum magistrul său dovedise proveniența dacică a cuvântului care denumea grupul miresei⁴⁵, discipolul va dovedi, recurgând la istoria limbii, că termenul *cuscru* are origine latină. Demersul etnologic, cu sprijin pluridisciplinar vizează exhaustivitatea, așa cum sublinia Lucia Cireș: „Referințele dese din discipline conexe, ca lexicologia, istoria limbii sau geografia lingvistică sunt de natură să întregească și să susțină informația antro-po-sociologică cu privire la căsătorie”⁴⁶.

Încă de la primele sale exprimări în domeniul folcloristicii, Profesorul Petru Caraman și-a făcut cunoscută opinia în privința relevanței lingvistice a folclorului arhaic, în cadrul căruia pot fi atestate forme pierdute ale limbii române vechi. În vremea studenției, viitorul savant identifica în texte ritual-ceremoniale românești termeni arhaici și refrene obscure care își pierduseră sensul inițial chiar pentru colportorii acestora din mediul folcloric⁴⁷. Maestrul și discipolul se situează astfel, în mod implicit, în problematica urmărită de *semantica istorică*. Colaborarea între etnografie și studiul istoric al semnificațiilor este clar definită de către un celebru semantician: „Societățile sunt acelea care, prin istoria lor diversă, determină semnificațiile”⁴⁸. De exemplu, în contextul acestei paradigme, magistrul ieșean era convins de „baza mistică” a antroponimiei, așa cum demonstrează într-un voluminos studiu pe această temă, rămas încă în manuscris.

Ion H. Ciubotaru se dovedește un virtuoz al semanticii istorice, abordată sub egida etnologiei, și studiile sale abundă în demonstrații de gen, o tehnică în contrapunct de culegere a variantelor lingvistice și a semnelor derivate, pentru ca treptat să ajungă la funcția rituală

---

⁴⁴ Ion H. Ciubotaru, *Catolicii...*, vol. II, p. 99-101.

⁴⁵ Petru Caraman, *Cântecul nunului*, în vol. *Studii de etnologie*. Ediție îngrijită de Viorica Săvulescu. Studiu introductiv și tabel cronologic de Iordan Datcu, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1998, p. 327.

⁴⁶ Lucia Cireș, în recenzie la lucrarea Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. III, în AMEM, VII, 2007, p. 408.

⁴⁷ Apud Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman...*, p. 80.

⁴⁸ Tulio de Mauro, *Introducere în semantica*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 202.

imersată în memoria colectivă. Ipoteza se confirmă prin revenirea la *realia* semnelor în uz, pentru ca universului de discurs să-i fie restituit sensul plener. Un exemplu în acest sens este discuția despre cântecul de priveghi *Mereoarele*, întâlnit pe teren în special în ținuturile Galaților și ale Vasluiului, dar sporadic și prin satele ieșene sau băcăuane. De la nivelul fonetic al variantelor atestate și până la asocierea cu arhaicul cântec al *Zorilor*, centrul iluminator al demonstrației este redarea sensului vechi de „albăstrui”, „curat”, „limpede”, lexicalizat în *mieriu* (și diminutivele) și definit prin *vioriu*, *vioarea* (cu varianta deformată *vioară*). Ajungând la concluzia că „*mereoarele*, din cântecul cu același nume, nu pot fi decât niște reprezentări mitologice, cu implicații funerare, din familia *Zorilor*”⁴⁹, cercetătorul merge mai departe, spre a-și exprima credința că, într-o epocă mai mult sau mai puțin îndepărtată, acest cântec funerar era larg răspândit pe întreg arealul românesc.

Pentru a-și susține această nouă ipoteză, completează exemplele de mai sus cu varianta *mărioare*, întâlnită în folclorul copiilor din Moldova și din câteva județe din Transilvania. Trebuie să subliniem aici că Ion H. Ciubotaru face parte din acea categorie restrânsă a etnologilor care a înțeles în mod adecvat folclorul infantil, faptul că funcția ludică a cântecelor și jocurilor performate de copii camuflează o funcție rituală. El a pledat, prin relevarea asemănării între jocuri de priveghi și scenarii ludice infantile, pentru înțelegerea acestui compartiment al folclorului ca pe o variantă decăzută a unor manifestări magico-rituale ale adulților. Seriozitatea cu care ar trebui tratată problema folclorului copiilor se integra și în preocupările Profesorului Caraman, care ne-a lăsat un studiu de referință asupra *Legănatului*, dar ar fi dorit să scrie o lucrare complexă pe această temă. Câteva semne ale acestui interes le descifrăm în studiul său despre magia populară, unde dă câteva exemple de cunoscute versuri recitate de copii, versuri puse sub semnul următoarei interogații retorice: „Să mai amintim apoi că magia își întinde dominația sa până și asupra inocentelor jocuri copilărești?”⁵⁰

O altă caracteristică a cercetării documentelor etno-folclorice, lăsate drept moștenire de către Profesor, este modul de interpretare a nivelului estetic al acestora. Chiar frumosul și delectarea specifice

⁴⁹ Ion H. Ciubotaru, *Marea Trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1999, p. 270.

⁵⁰ Petru Caraman, *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, în vol. *De la instinctul de autoorientare...*, p. 174.

cântecului liric ascund rădăcini rituale sau documente etnografice relevate de un ochi experimentat. Estetica artei populare îl îndeamnă să studieze o fază mai veche a reprezentărilor, așa cum remarcă însuși Ion H. Ciubotaru: „Elementele artistice de pe porțile monumentale sunt analizate, chiar foarte atent, dar nu pentru valoarea lor în sine, ci ca *deveniri* ale unor simboluri, care la origini aveau alte funcții”⁵¹. De exemplu, hermeneutica arheologică a refrenului în sistemul folcloric cere desprinderea de nivelul estetic, pentru ca cercetătorul să găsească drumul spre semnificațiile primordiale. Profesorul Petru Caraman va constata că cele două arhetipuri ale refrenului cântecului de leagăn (*nani* și *liuliu*) își au obârșia în ritmul legănatului și că de la acele simple interjecții imaginarul popular a creat adevărate opere poetice. În unitatea melodică a cântecului de leagăn, savantul a sesizat ritmicitatea muncii.

Aplicarea plină de inspirație a principiului că refrenul ascunde o fază anterioară celei estetice îl va conduce pe discipol la explicarea rostului arhaic al refrenului *Lado, Lado* din cântecele nuptiale. Etnologul va porni de la forma exclusiv estetică a refrenului, atestat încă de Dimitrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae*, pentru ca treptat să restituie sensul pierdut al respectivului palimpsest folcloric: „Este o invocare specifică liricii nuptiale ce apare într-un vast spațiu nord-est european, de la Marea Baltică până la Marea Mediterană și din Urali până la Carpați”⁵². Ion H. Ciubotaru reconstituie, de asemenea, dintr-un larg inventar mitologic, portretul divinității nuptiale sub protecția căreia mireasa se integra în noua stare.

Într-o monografie dedicată folclorului muzical din ținutul Neamțului, Ion H. Ciubotaru se dovedește un talentat analist al relației dintre poezia și muzica populară în contextul specificului zonal; etnologul se apropie mult de etnomuzicologie și de o istorie culturală a *lăutarilor* din satele nemțene. Cercetarea atentă a poeziei în context geografic a făcut obiectul atenției magistrului său încă din anul 1923, când și-a susținut examenul de definitivat în învățământ, alegându-și tema *Răspândirea poeziei populare*; nivelul de stăpânire a temei este demonstrat de admirația pe care candidatul i-o stârnește lui Ovid Densusianu, aflat printre profesorii examinatori⁵³.

---

⁵¹ Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman...*, p. 446.

⁵² Idem, *Catolicii...*, vol. III, p. 120.

⁵³ Idem, *Moștenirea științifică a profesorului Petru Caraman*, în ALIL, tomul XXVII, 1979-1980, p. 259.

Deplina recunoaștere a meritelor discipolului stă în gestul maestrului de a-i încredința acestuia moștenirea sa intelectuală, încât „norocul nu a fost doar de partea ucenicului ascultător, care a învățat de la magistrul lecția demnității și a seriozității intelectuale, ci și de partea profesorului, a cărui memorie a fost pe deplin reabilitată”⁵⁴. Astfel, alegerea magistrului are o determinantă simbolică și alta pragmatică. În primul rând, încredințarea fondului de documente demonstrează, fără nici o umbră de îndoială, că discipolul absolvise cu succes „școala” de gândire și de direcție a magistrului, iar, în al doilea rând, Profesorul simțea că ucenicul era singurul care avea influența instituțională și capacitatea profesională de a-i edita operele rămase în manuscris. Discipolul nu a înșelat așteptările magistrului; mai mult, „publicându-l, Ion H. Ciubotaru a oferit științelor umaniste din țara noastră un model de probitate științifică în care se înscrie el însuși”⁵⁵.

În timpul vieții, destinul neprielnic al operelor cărturarului, săpat cu nemiloasă mîgală de către politrucii și truditarii umili la impunerea direcțiilor „regimului”, l-a adus de multe ori pe Profesorul Caraman în situația supărătoare de a-și spori, în mod nefiresc pentru un autor, atenția asupra procesului de publicare. Sunt numeroase exemplele în care se izbește de indiferența, cenzura, neseriozitatea editorilor și a redactorilor, de amatorismul zețarilor și, mai ales, de promisiunile înșelătoare ale unor personalități din lumea culturală care-i solicitau studiile. Această cruntă realitate i-a lăsat cărturarului doar speranța unui destin postum mai luminos al operelor sale și, în consecință, l-a obligat să-și aleagă, cu cea mai mare grijă, un editor competent, capabil să cunoască valoarea textelor. Se adaugă aici și alura deosebită a studiilor Profesorului, de o încărcătură documentară, bibliografică și lingvistică ce a speriat pe mulți temerari. Asumându-și această nobilă sarcină, Ion H. Ciubotaru era conștient de mai multe finalități importante ale muncii sale, căreia i-a acordat o atenție aproape egală cu cea pusă în slujba propriilor cercetări: poziționarea operei magistrului său la rangul pe care-l merita în știința românească, oferirea unui exemplu ilustru de tehnică a cercetării etnologice și introducerea în lumea științifică a unor contribuții esențiale pentru domeniul pe care l-a slujit. Astfel, discipolul „deschide accesul cercetătorilor români și străini la opera acestuia”, așa cum remarca etnologul Ion Taloș.

---

⁵⁴ Antonio Patraș, *Cărturarul sub vremi*, în „Convorbiri Literare”, anul CXLII, nr. 10 (154), Iași, octombrie 2008, p. 69.

⁵⁵ Livia Cotorcea, *Din nou, Petru Caraman*, în „Revista Română”, nr. 2 (44), Iași, 2006, p. 37.

În anul 1980, după trecerea magistrului în lumea strămoșilor, discipolul începea operațiunea de restituire a operei celui dispărut: „Ceea ce trebuie să ne preocupe de aici înainte este ca acest valoros fond științific să devină cât mai curând cunoscut, prin intermediul tiparului. Valorificarea acestei moșteniri va face să sporească prestigiul etnologiei, al științei noastre în genere, pentru că majoritatea lucrărilor aduc noi argumente ce demonstrează vechimea, continuitatea și originalitatea spiritualității românești. Înfiptuirea acestui act de cultură va însemna un frumos omagiu adus muncii și, în același timp, o dreaptă cinstire a memoriei marelui dispărut”⁵⁶. Operă în sine, fiindcă este dedicată capodoperelor, acțiunea editorului aduce știința lui Petru Caraman într-un timp al reflecțiilor moderne în care confuzi căutători de modele își îndreaptă speranța spre viitor, uitând să recupereze, din trecutul apropiat, bazele trainice. Publicarea manuscriselor și relevarea adevărului istoric al vieții și operei magistrului în monografia publicată în anul 2008, realizate de către discipol, conduc la desăvârșirea „destinului cărturarului”. După 30 de ani de la plecarea din *lumea cu dor* a Profesorului, acțiunea aceasta se află încă în desfășurare, însă este sigur că „atât prin bogăția argumentelor din monografia de față, cât și prin continuarea publicării ineditelor, imaginea lui Petru Caraman se va modifica substanțial”⁵⁷.

În primii ani ai activității sale editoriale, discipolul se va întâlni, din nefericire, cu aceleași obstacole care apăruseră și în calea autorului. Aceleași viziuni politice obturau încă zorii unei normalități a vieții culturale. O istorie tristă, plină de așteptări pierdute și răbdare nerăsplătită, avea să marcheze eforturile editorului. O realitate poate prea puțin cunoscută, trecută cu modestie sub tăcere față de cei din jur și apoi uitată, când, cu satisfacție, neobositul discipol așeza în biblioteci mult așteptatele tomuri. Răzlețe rânduri care acompaniază studiile Profesorului mai fac puțină lumină asupra luptelor cu inerția și cu nepăsarea: „Pregătind studiile menționate pentru tipar, speram ca ostilitatea celor ce i-au transformat cărturarului în iad ultimii 33 de ani ai vieții să se fi potolit după moartea sa. Ne făceam astfel de iluzii, poate și pentru că unii dintre cei ce l-au defăimat, fățiș ori pe ascuns, dădeau

⁵⁶ Ion H. Ciubotaru, *Moștenirea...*, în ALIL, tomul XXVII, 1979-1980, p. 276.

⁵⁷ Dan Mănuță, *O monografie exemplară*, în „Convorbiri Literare”, anul CXLII, nr. 12 (156), Iași, decembrie 2008, p. 71.

acum semne de revenire la sentimente mai bune⁵⁸. A fost nevoie ca editorul să construiască o întreagă strategie de publicare, alegând mai întâi să ofere tiparului studii care n-ar fi trebuit să pornească aparatul cenzurii. A urmat însă cu abnegație calea cea dreaptă, trasată de către mentorul său, urmărind să publice operele acestuia în autenticitatea lor, în forma dorită de autor. Prin urmare, editorul nu se va abate nici de la litera, nici de la spiritul textelor care fac parte din moștenirea științifică a Profesorului. De multe ori, face muncă de arheologie filologică, pentru a scoate la iveală sensuri, fișe, titluri de cărți din mari biblioteci ale lumii, cuvinte în cele mai diverse limbi străine, chiar litere afectate de trecerea vremii.

Celor cinci volume editate de Ion H. Ciubotaru în perioada 1982-2005 li se adaugă mai multe studii publicate în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” (2002-2009), într-un context științific potrivit pentru punerea în evidență a contribuțiilor savantului. Fiecare publicare pare să rescrie, cu pasiune științifică și dăruire de veritabil continuator, paginile nefericite și nedrepte ale sortii operei marelui savant. Activitatea editorială începe prin selectarea unor valoroase texte folclorice din colecția Profesorului Caraman, incluse într-un volum din seria *Caietele Arhivei de Folclor*. Publicul de specialitate are astfel ocazia să înțeleagă cât de importantă este munca de continuare a discipolului. La apariția tomului respectiv, etnologul Ion Cuceu spunea că acesta „reprezintă un prim pas în valorificarea colecției folclorice a lui Petru Caraman. Colecția va trebui publicată integral, fiind de o valoare documentar-științifică mai puțin obișnuită⁵⁹. Erau publicate aici chestionarele speciale întocmite de magistru și se făceau cunoscute planurile de cercetare ale cărturarului, remarcabile prin vastitatea construcției și profunzimea temelor abordate. Editarea, în anul 1997, a impresionantei și unicei cercetări asupra *descolindatului* este un act de dreptate, care se lăsase așteptat câteva decenii. Nu lipsesc nici de aici elementele care conturează, treptat și complementar, contextul redactării operei și portretul autorului care nu reușise s-o vadă în lumina tiparului. Tabelul cronologic biobibliografic ce însoțește volumul din 2007, privitor la influența lui Kochanowski asupra mitropolitului Dosoftei, îl

---

⁵⁸ Ion H. Ciubotaru, *Postfață* la vol. Petru Caraman, *Studii de etnografie și folclor*. Ediție îngrijită de Ovidiu Bârlea și Ion H. Ciubotaru. Postfață, note, indici și bibliografie de Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura Junimea, 1997, p. 393.

⁵⁹ Ion Cuceu, *Caietele Arhivei de Folclor*, în „Anuarul de Folclor”, III-IV (1982-1983), Cluj-Napoca, 1983, p. 345.

va recomanda pe Ion H. Ciubotaru ca pe cel mai important cunoscător al existenței Profesorului său; se adaugă o acțiune de limpezire a unor informații neverificate aflate în circulație, editorul restabilind adevărul istoric: „În legătură cu aceste date au circulat unele erori și [...] această schemă temporală a vieții savantului le elimină pentru totdeauna”⁶⁰.

Încununarea cunoașterii discipolului în privința mentorului său o reprezintă monografia *Petru Caraman. Destinul cărturarului*, apărută în anul 2008. Realizarea unei astfel de analize, care să reflecte exhaustiv viața și opera cărturarului, era așteptată în cercurile de specialiști, iar discipolul era recunoscut ca având „toate atuurile ca să scrie o monografie despre Petru Caraman”⁶¹. Într-o abordare de cea mai înaltă probitate științifică, colorată de stilul flexibil, capabil de autentice inflexiuni narative, Ion H. Ciubotaru are ocazia aici să clarifice datele vagi și lipsite de dovezi create în jurul vieții magistrului și, mai ales, să ofere motivații pertinente asupra apartenenței omului de știință la cea mai înaltă clasă a etnologiei românești și universale: „Dacă în slavistică a lăsat doar câteva contribuții științifice esențiale, opera sa etnologică este unică în cultura română”⁶².

Opera monografică, de mare cuprindere și minuțioasă documentare, devine, pe nivel simbolic, momentul culminant al întâlnirii dintre maestru și discipol, moment care dovedește, așa cum just remarcă Ion Taloș, că a avea un singur elev „ca Ion H. Ciubotaru, prin care Caraman trăiește și activează în continuare”, este de preferat cazului de a rămâne un „profesor lipsit de elevi”⁶³, un savant închis în turnul de fildeș al propriei autosuficiențe. Lectura textului monografic lasă sentimentul de profundă comuniune, până la presimțirea interferențelor dintre gânduri și fapte, crezuri științifice și morale, vremuri și cărți, care-i leagă pe cei doi. Cu toate acestea, la nivelul de suprafață al discursului, biograful se ferește de a da seamă de propria prezență în existența povestită; apare pe alocuri, doar acolo unde e cazul să sublinieze efectul axiologic al faptelor pe care el însuși le-a trăit. Are conștiința înaltă a cronicarului unei existențe fără seamăn și înțelege

---

⁶⁰ Adina Hulubaș, *Dublu eveniment editorial*, în „Revista Română”, Iași, decembrie 2005, p. 12.

⁶¹ Iordan Datcu, *Destinul unui cărturar*, în „România Literară”, nr. 42/24, București, octombrie 2008, p. 13.

⁶² Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman...*, p. 195.

⁶³ Ion Taloș, *Monumentul Caraman*, în „Vatra”, anul XXXV, nr. 452-453, Târgu Mureș, noiembrie-decembrie 2008, p. 175.

dintru început că reconstituirea destinului nu este o suită de speculații și mituri ale personalității, ci sunt fapte istorice, fragmente desprinse din opera și viața celui căruia i-a fost aproape timp de mai multe decenii. Redarea culorii istorice, a farmecului vieții rurale, prezența unor accente lirice ale discursului sunt metode ingenioase care asigură filonul autenticității, fără riscurile ficționalizării. Prin toate acestea, monografia lui Ion H. Ciubotaru atinge deopotrivă resorturile intime ale ființei Profesorului și lupta acestuia cu Istoria. În plus, odată cu povestea unei vieți, se configurează un cuprinzător capitol al etnologiei românești, marcat de figura luminoasă și distinctă a maestrului.

Într-o epocă a individualităților științifice și a orgoliilor de unicitate, precum și a lipsei de școli care să creeze cadrul afirmării unor direcții bine conturate, Ion H. Ciubotaru ocupă un loc singular în etnologia românească. Discipol autentic al unui mentor care reprezenta în sine o întreagă școală, el își asigură măreția morală prin gestul de recunoaștere și prețuire sinceră a rădăcinilor sale. Tocmai de aceea, destinul său profesional se înalță în centrul vital și nu în umbra impunătorului stejar.

Ioana REPCIUC